

GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DEĞER YÖNELİMLERİ**Safiye SARICI BULUT*****Özet**

Bu araştırmanın amacı, Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimlerinin ortaya konulması ve farklı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmaya eğitim fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 326 kız, 106 erkek toplam 432 öğretmen adayı katılmıştır. Veri toplama araçları olarak, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı tarafından geliştirilen Schwartz Değerler Listesi, kişisel bilgi ve değer ifade formları kullanılmıştır. Tarama modelinin esas alındığı bu çalışmada nitel ve nicel veri toplama araçları kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin cinsiyete göre değer eğilimlerinin, iyilikseverlik, uyarılım, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinde farklılaştığı, erkek öğrencilerin uyarılım eğilimlerinin kız öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin iyilikseverlik, uyma ve güvenlik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyleri ve değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, güç, hazcılık ve uyarılım alt ölçeklerinden elde edilen puanların, sosyoekonomik düzeylerine göre değer eğilimleri incelendiğinde, evrenselcilik ve geleneksellik alt ölçeklerinden elde edilen puanların, mezun oldukları ortaöğretim kurumunun türüne göre değer eğilimleri incelendiğinde, evrenselcilik, uyma, güvenlik alt ölçeklerinden elde edilen puanların farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca bu çalışmada öğrencilerin önemli gördükleri değerleri tespit etmek için onlara açık uçlu sorular sorulmuş ve cevapları düzenlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite öğrencileri, değer eğilimi, cinsiyet.

VALUE TENDENCIES OF THE STUDENTS AT THE COLLEGE OF EDUCATION OF GAZI UNIVERSITY**Abstract**

The purpose of this study is to set forth the value tendencies of the students at the college of education of Gazi University, in Ankara and to examine them in terms of different variables. In this study, 432 students from various departments, 326 of whom are female and 106 of whom male, participated. As data collection tools Schwartz Value Scale developed by Kuşdil and Kağıtçıbaşı, personal information and value expression forms were used. In this survey model research qualitative and quantitative data collection instruments and techniques were used.

At the end of the research, it was found that students value tendencies according to gender differ in the sub-scales of benevolence, stimulation, conformity and security, that the stimulation tendencies of male students was higher than the females', the benevolence, conformity and security tendencies of female students were higher than the male's. When the relationship between students' class levels and value tendencies was examined the points gained through the sub-scales of traditionalism and universalism differ, and when their value tendencies were examined according to the schools they graduated from, the points gained through the

* Öğr. Gör. Dr.; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ssarici@gazi.edu.tr.

sub-scales of universalism, conformity and security differ. Moreover, in this study, students were also asked open-ended questions to see the values most important to them, and the results were organized.

Keywords: Students, value of tendency, gender.

1. Giriş

Değer konusu yüz yıllardır pek çok alanın içeriğinde yer almıştır. Eğitim sürecinde toplumun maddi kültürünün aktarılmasının yanında, maddi olmayan kültürünün de aktarılmasının gerekliliğinden hareketle, üniversite öğrencilerinin eğitiminde öğrencilere çeşitli ulusal ve evrensel değerlerin verilmesi önemli konulardan birisi olmuştur. Üniversitelerin web sitelerinde bulunan, cumhuriyetin temel değerlerine bağlılıkla başlayan ve ulusal, evrensel pek çok değeri içeren misyon ifadeleri, eğitim sürecinde nasıl bir insan yetiştirileceğinin yol haritasını vermektedir. Bu yol haritası öğretmen adaylarının meslek elemanı olduklarında hangi kriterlere göre eğitim öğretim süreçlerini yönlendireceklerini belirlemektedir. Çünkü okul değerleri aktarmada önemli bir rolü gerçekleştirmektedir.

Değer; arzu edilen, ilgi ve ihtiyaç duyulan şeydir. Kavramsal olarak, “olması gerekeni” ifade eder (Bolay, 2007: 60) ve iyi, güzel, doğru kelimeleri genellikle değer terimleri olarak ifade edilir (Alavi ve Rahimipoor, 2010: 423). Olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik (Cevizci, 1996: 122; akt. Sarıcı Bulut 2009: 105); bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü (TDK, 2005: 483), şekillerinde tanımlanan değer; Eski Yunancada aksia ile “öğreti” anlamına gelen logos’tan türetilmiştir (Ulaş, Güçlü, Uzun ve Yolsal, 2002: 336). Değerler kültürel normlarla ilgilidir; fakat normlardan daha evrensel ve soyuttur (FrouzanFar, Meimar and Tagipour, 2012: 183).

Hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan değer tercihleri (Aktepe ve Yel, 2009: 608) ile pek çok konuda değer hükümleri veririz (Güngör, 1998: 27). İnsanlar sosyal, estetik, dinî, ahlaki, siyasi ve iktisadi birçok değerlere sahiptir. Bu değerler birbirleriyle ahenkli bir ilişki halindedirler (Akbaba, 2004: 203). Tavır ve hareketler, eylemler, duygular, fikirler, vasıflar, kişiler ve gruplar, amaçlar ve araçlar, tümü ile her şey toplum hayatında değerlere göre mukayese olunur (Dönmezer, 1984: 253) ve insanların davranışsal karar ve tutumlarını tahmin etme ve anlamada değer önceliklerinin önemli bir rolü vardır (Myyry, 2008: 549).

Tasnif edildiğinde değerler, toplumsal anlamda “toplumsal değerler”, bireysel bağlamda “bireysel değerler”, küçük gruplar bağlamında ise, “aile değerleri” olarak ifade edilebilir (Winter, Newton ve Kirkpatrick, 1998; akt. Akbaba Altun, 2003: 8). Kluckhohn ve Strodtbeck,

(1961; akt. Korkmaz Devrani, 2010: 49), amaç ve araç değerleri birbirinden ayırıştırarak, araç değerleri “bireylerin veya grupların çeşitli durumlara ulaşmak için kullandıkları araçlar”, amaç değerleri ise “birey ve toplumların kendileri için oluşturdukları amaçlar” olarak tanımlamışlardır.

Değerlerin kaynağı dine veya başka bir otoriteye dayandırılmakla birlikte (Aydın, 2006: 1), değerleri oluşturan kavramlarda, bireysel ve toplumsal duygulardan, coşkulardan kaynaklanan öğeler bulunmaktadır (Köknel, 2007: 21). Değerler bir anlamda, çoğunlukla göreceli olarak sabit, sosyalleşmenin yansıması olan bireysel tercihler şeklinde ifade edilebilirler (Schvartz ve Bilsky, 1994).

İnanç olmak bakımından değer, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin terkihi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olması itibariyle, ondan daha yukarıda zihin organizasyonudur. Şöyle ki, bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder. İnsanlara yardımcı olmanın iyiliği hakkındaki inancımız bizim insan ilişkileriyle ilgili hayat tecrübelerimizden doğmuştur ve bunun içinde birden fazla inancın katkısı vardır (Güngör, 1998: 28).

İnsanda değerlerin gelişimi doğumundan itibaren bir süreç izler. İyi ve kötü fikirleri doğrudan doğruya haz ve üzüntü duygularına bağlı bulunan yeni doğmuş çocuk (Montagu, 2005: 31), soyut zekâsının gelişim oranıyla birlikte içinde bulunduğu, önce ailesinin sonra toplumun ve diğer toplumların değerlerini çeşitli öğrenme yöntemleriyle (bilişsel, davranışçı ve sosyal öğrenme vs.) içselleştirir. Ana-babanın değerlerinin toplumsal değerleri yansımasıyla birlikte, bu değerler toplumsal değerlere kıyasla çocuk üzerinde daha etkilidir (Kağıtçıbaşı, 2000: 58). Kohn (1969; akt. Kağıtçıbaşı, 2000: 59), ana-baba değerleriyle sosyal sınıfa bağlı iş rollerini açıklayan çalışmasında, orta sınıfta özerklik ve kendini idare etmenin çocuğun sosyalleşmesini desteklediğini, çünkü orta sınıfın yaptığı işlerde bireysel karar vermenin gerekli olduğunu; işçi sınıfındaki ana-babaların ise itaat ve uyuma değer verdiğini çünkü işçi sınıfın yaptığı işlerde bunların daha işlevsel olduğunu ileri sürmüştür.

Değerlerle ilgili pek çok teori geliştirilmiştir. Yoğun bir şekilde Rokeach (1973) ve Kluckhohn (1951)'den etkilenen Schwartz'ın teorisi, istenilen değerleri, değişim amaçlarını, önemdeki değişimi, insanların yaşamındaki ilkelere rehberlik eden yardımları tanımlar. Değerlerin içerik boyutu, değerler arasında birbirlerinden ayrılır ve içerik boyutu aynı zamanda motivasyonel amacın türünü belirtir. Düşünceden kaynaklanan değerlerin içeriğindeki farklı tipolojileri ele alan Schwartz, değerleri bilinçli amaçların içinde, insanın varoluşuyla ilgili üç evrensel gerçeklik şeklinde tasvir eder. Bunlar, biyolojik gereklilikler, sosyal eşgüdüm gereklilikleri ve grupların hayatta kalma ve faal olma talepleridir. Evrensel gereklilikler şeklinde

ele alınan değerler, güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik şeklinde 10 ana başlık altında 56 değer olarak ifade edilir (Schwartz, 1996).

Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetleri, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak yürütülmektedir. Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetişmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır (Özby ve Karakuş Tayşi, 2011: 24).

Öğretmen adaylarının değer yargılarının bilinmesi, onların mesleki süreçlerindeki tutum ve davranışları hakkında bilgiler verebilir. Bu bilgiler de yetiştirilen öğrencilerin genel eğilimlerini ortaya çıkarır. Geleceğin emanet edileceği öğrencilerin hangi değerlere göre yetiştirileceği, öğrencilerin eğitim süreçlerini yapılandıran temel unsurlardan birisi olarak değerlendirilebilir.

Okul sisteminde yöneticilerle lise öğrencilerinin değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, öğrenciler ile okul yöneticilerinin teorik, sosyal ve dinî değerleri ile öğrencilerin ahlaki gelişimleri arasında ilişki olduğu; fakat yöneticilerin ekonomik, estetik ve politik değerleri ile öğrencilerin ahlaki gelişimleri arasında ilişki olmadığı görülür (Alavi ve Rahimipoor, 2012: 423).

Bu araştırmanın temel amacı, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer tercihleri ile cinsiyet, sınıf düzeyi, mezun oldukları ortaöğretim kurumunun türü, sosyoekonomik düzey değişkenleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemektir.

2. Yöntem

Araştırma betimsel nitelikli tarama modelinde gerçekleştirilmiştir.

2.1. Evren-Örneklem

Çalışmanın evrenini Gazi Eğitim Fakültesi öğrencileri, örneklemini, Gazi Eğitim Fakültesi’nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 432 öğrenci (326 kız, 106 erkek) oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada nitel ve nicel veri toplama araçları kullanılmıştır. Öğrencilerin çeşitli özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan bilgi formu ve öğrencilerin değerlerini belirlemeye yönelik olarak, Schwartz tarafından geliştirilen Shwartz

Değerler Ölçeği (SDÖ) kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilere “Hayata bakış açınızı ve amaçlarınızı belirleyen, kararlarınızı etkileyen, inançlarınızı yansıtan, prensiplerinizi oluşturan 5 tane değerini yazın” şeklinde soru sorulmuş ve alınan cevaplar değer tercihlerine ve cinsiyetlerine göre analiz edilmiştir.

Schwartz Değerler Ölçeği

Üç sosyal psikoloji uzmanının İngilizceden Türkçeye çevirdiği ölçek 56 değerden oluşmuştur. Deneklere değerler parantez içinde açıklamalarıyla birlikte verilmiş, her birinin kendi hayatlarındaki önemine göre (1 benim için önemli değil), 7 (benim için en üst düzeyde önemli) işaretlemeleri istenmiştir. On altı boyuttan oluşan ölçek, her boyutta yer alan değerlerle birlikte sınıflandırılmıştır (Schwartz, 1992; Bilsky ve Schwartz, 1994; Schwartz 1996, Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000).

Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), tarafından yapılan çalışmada değerlerin güvenilirlik kat sayıları .51-77, değer grupları için .77-83 arasında değişmektedir. Katsayılar evrenselcilik .77, iyilikseverlik .76, hazcılık .54, güç .75, başarı .66, uyarılma .70, özyönelim .69, geleneksellik .63, uyma .51, güvenlik .59 olarak ifade edilmiştir. Ana değer grupları için iç tutarlılık analiz sonuçlarında muhafazakârlık grubu .80, yeniliğe açıklık .81, özaşkınlık .81, özgenişletim .84 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan 12 sorudan oluşan bir formdur.

2.3. Verilerin Analizi

Öğrencilerin değer eğilim puanları çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Aritmetik ortalama, t testi, tek yönlü ANOVA yöntemleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak .05 seçilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Değer Eğilimlerine Ait Bulgular

Tablo 1: Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları							
Alt Ölçekler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	T	p
Güç	Erkek	106	25,92	5,64	429	,47	,642
	Kız	325	26,17	4,73			
Evrenselcilik	Erkek	106	54,48	8,32	429	1,81	,070
	Kız	325	55,80	5,74			
Başarı	Erkek	106	29,79	4,56	429	,28	,778
	Kız	325	29,66	3,98			

İyilik-severlik	Erkek	106	55,45	7,53	429	2,73	,007
	Kız	325	57,15	4,72			
Hazcılık	Erkek	106	11,14	2,36	429	,50	,619
	Kız	325	11,02	2,23			
Gelenek-sellik	Erkek	106	33,54	5,45	429	,59	,553
	Kız	325	33,85	4,43			
Uyarılım	Erkek	106	16,65	3,35	429	3,88	,000
	Kız	325	15,05	3,80			
Uyma	Erkek	106	23,36	3,97	429	3,82	,000
	Kız	325	24,66	2,66			
Özyönelim	Erkek	106	36,90	5,26	429	,14	,888
	Kız	325	36,83	4,03			
Güvenlik	Erkek	106	42,52	6,06	429	4,09	,000
	Kız	325	44,50	3,62			

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin cinsiyete göre değer eğilimlerinin iyilikseverlik, uyarılım, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinden elde edilen puanlara göre ortalamalarının .01 düzeyinde anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde, erkek öğrencilerin iyilikseverlik eğilimlerinin ($\bar{X} = 55,45$), kız öğrencilerin iyilikseverlik eğilimlerinden ($\bar{X} = 57,15$) daha düşük olduğu belirlenmiştir, $t(429)=2,73$, $p<.01$. Erkek öğrencilerin uyarılım eğilimlerinin ($\bar{X} = 16,65$), kız öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden ($\bar{X} = 15,05$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $t(429)=3,88$, $p<.01$. Erkek öğrencilerin uyma eğilimlerinin ($\bar{X} = 23,36$), kız öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden ($\bar{X} = 24,66$) daha düşük olduğu belirlenmiştir, $t(429)=3,82$, $p<.01$. Erkek öğrencilerin güvenlik eğilimlerinin ($\bar{X} = 42,52$), kız öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden ($\bar{X} = 44,50$) daha düşük olduğu belirlenmiştir, $t(429)=4,09$, $p<.01$.

Tablo 2: Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Sınıf Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Alt Ölçekler	Sınıf Düzeyi	N	$\bar{x}$	S.S	sd	F	p	Anlamlı Farklılıklar
Güç	1. sınıf	73	25,33	5,31	3, 427	4,69	,003	2-3
	2. sınıf	167	26,41	5,05				3-4
	3. sınıf	43	23,91	5,09				
	4. sınıf	148	26,79	4,44				
	Toplam	431	26,11	4,96				
Evrenselcilik	1. sınıf	73	55,67	5,94	3, 427	1,10	,348	-
	2. sınıf	167	55,04	7,63				
	3. sınıf	43	54,51	5,35				
	4. sınıf	148	56,14	5,55				
	Toplam	431	55,47	6,49				
Başarı	1. sınıf	73	29,53	4,00	3, 427	,774	,509	-
	2. sınıf	167	29,98	4,40				
	3. sınıf	43	28,95	3,82				
	4. sınıf	148	29,66	3,95				
	Toplam	431	29,69	4,12				
İyilik-severlik	1. sınıf	73	57,10	5,31	3, 427	,214	,887	-
	2. sınıf	167	56,59	6,57				
	3. sınıf	43	57,07	3,92				
	4. sınıf	148	56,61	4,91				
	Toplam	431	56,73	5,58				
Hazcılık	1. sınıf	73	11,07	2,66	3, 427	4,46	,004	2-4
	2. sınıf	167	10,70	2,32				
	3. sınıf	43	10,60	2,14				
	4. sınıf	148	11,55	1,90				
	Toplam	431	11,05	2,26				
Geleneksellik	1. sınıf	73	33,52	4,78	3, 427	1,12	,342	-
	2. sınıf	167	34,08	4,99				
	3. sınıf	43	34,53	3,92				
	4. sınıf	148	33,33	4,52				
	Toplam	431	33,77	4,70				
Uyarılım	1. sınıf	73	15,71	3,95	3, 427	5,33	,001	1-3
	2. sınıf	167	15,46	3,87				2-3
	3. sınıf	43	13,37	4,39				3-4
	4. sınıf	148	15,89	3,12				
	Toplam	431	15,44	3,76				
Uyma	1. sınıf	73	24,22	3,41	3, 427	,126	,945	-
	2. sınıf	167	24,38	3,34				
	3. sınıf	43	24,14	2,73				
	4. sınıf	148	24,40	2,70				
	Toplam	431	24,34	3,08				
Özyönelim	1. sınıf	73	37,15	3,47	3, 427	2,56	,054	-
	2. sınıf	167	36,72	4,87				
	3. sınıf	43	35,29	4,89				
	4. sınıf	148	37,30	3,87				
	Toplam	431	36,85	4,36				
Güvenlik	1. sınıf	73	44,14	3,94	3, 427	,604	,613	-
	2. sınıf	167	43,87	5,31				
	3. sınıf	43	43,37	4,14				
	4. sınıf	148	44,31	3,54				
	Toplam	431	44,02	4,42				

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin sınıf düzeyine göre değer eğilimlerinin güç, hazcılık ve uyarılım alt ölçeklerinden elde edilen puanlara göre ortalamalarının .01 düzeyinde anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde, 2. sınıf ($\bar{X} = 26,41$) ve 4.

sınıf öğrencilerinin ($\bar{X} = 26,79$) güç eğilimlerinin, 3. sınıf öğrencilerinin güç eğilimlerinden ($\bar{X} = 23,91$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(3, 427)=4,69$, $p<0,01$. 2. sınıf ($\bar{X} = 10,70$) öğrencilerinin hazcılık eğilimlerinin, 4. sınıf öğrencilerinin hazcılık eğilimlerinden ($\bar{X} = 11,55$) daha düşük olduğu belirlenmiştir, $F(3, 427)=4,46$, $p<0,01$. 1. sınıf ($\bar{X} = 15,71$), 2. sınıf ($\bar{X} = 15,46$) ve 4. sınıf öğrencilerinin ($\bar{X} = 15,89$) uyarılımlı eğilimlerinin, 3. sınıf öğrencilerinin uyarılımlı eğilimlerinden ($\bar{X} = 13,37$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(3, 427)=5,33$, $p<0,01$.

Tablo 3: Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların SED'ye Göre ANOVA Sonuçları

Alt Ölçekler	SED	N	$\bar{x}$	S.S	sd	F	p	Anlamlı Farklılıklar
Güç	Alt	26	25,31	7,10	2, 428	2,82	,061	-
	Orta	390	26,05	4,80				
	Üst	15	28,93	4,10				
	Toplam	431	26,11	4,96				
Evrenselcilik	Alt	26	58,77	4,03	2, 428	3,63	,027	1-2
	Orta	390	55,25	6,56				
	Üst	15	55,47	6,84				
	Toplam	431	55,47	6,49				
Başarı	Alt	26	31,31	3,36	2, 428	2,34	,097	-
	Orta	390	29,56	4,18				
	Üst	15	30,27	3,35				
	Toplam	431	29,69	4,12				
İyilik-severlik	Alt	26	59,04	2,63	2, 428	2,49	,085	-
	Orta	390	56,61	5,71				
	Üst	15	55,93	5,26				
	Toplam	431	56,73	5,58				
Hazcılık	Alt	26	10,42	2,86	2, 428	1,21	,300	-
	Orta	390	11,07	2,21				
	Üst	15	11,40	2,35				
	Toplam	431	11,05	2,26				
Geleneksellik	Alt	26	36,31	3,91	2, 428	4,17	,016	1-2
	Orta	390	33,63	4,68				
	Üst	15	33,13	5,45				
	Toplam	431	33,77	4,70				
Uyarılımlı	Alt	390	15,35	3,77	2, 428	1,65	,193	-
	Orta	15	15,53	3,64				
	Üst	431	15,44	3,76				
	Toplam	26	24,85	2,51				
Uyma	Alt	390	24,29	3,09	2, 428	,42	,657	-
	Orta	15	24,53	3,70				
	Üst	431	24,34	3,08				
	Toplam	26	38,08	3,01				
Özyönelim	Alt	390	36,79	4,43	2, 428	1,31	,272	-
	Orta	15	36,07	4,10				
	Üst	431	36,85	4,36				
	Toplam	26	44,12	4,26				
Güvenlik	Alt	390	44,00	4,48	2, 428	,03	,967	-
	Orta	15	44,27	3,33				
	Üst	431	44,02	4,42				
	Toplam	26	25,31	7,10				

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin SED'e göre değer eğilimlerinin evrenselcilik ve geleneksellik alt ölçeklerinden elde edilen puanlara göre ortalamalarının .05 düzeyinde anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde, alt SED'deki öğrencilerin ($\bar{X}$ = 58,77) evrenselcilik eğilimlerinin, orta SED'deki öğrencilerin evrenselcilik eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 55,25) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=3,63$, $p<.05$. Alt SED'deki öğrencilerin ($\bar{X}$ = 36,31) geleneksellik eğilimlerinin, orta SED'deki öğrencilerin geleneksellik eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 33,63) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=4,17$, $p<.05$.

Tablo 4: Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Mezun Olduğu Okula Göre ANOVA Sonuçları

Alt Ölçekler	Mezun Olduğu Okul	N	$\bar{x}$	S.S	sd	F	p	Anlamlı Farklılıklar
Güç	Genel Lise	131	26,58	5,25	2, 428	2,11	,123	-
	Anadolu Lisesi	237	25,67	4,86				
	Diğer	63	26,79	4,63				
	Toplam	431	26,11	4,96				
Evrenselcilik	Genel Lise	131	55,41	7,80	2, 428	5,08	,007	1-3 2-3
	Anadolu Lisesi	237	54,89	5,85				
	Diğer	63	57,79	5,23				
	Toplam	431	55,47	6,49				
Başarı	Genel Lise	131	30,26	4,21	2, 428	5,19	,006	1-2 2-3
	Anadolu Lisesi	237	29,13	4,12				
	Diğer	63	30,63	3,62				
	Toplam	431	29,69	4,12				
İyilik-severlik	Genel Lise	131	56,86	6,57	2, 428	2,49	,085	-
	Anadolu Lisesi	237	56,31	5,20				
	Diğer	63	58,05	4,49				
	Toplam	431	56,73	5,58				
Hazcılık	Genel Lise	131	10,63	2,65	2, 428	3,57	,029	-
	Anadolu Lisesi	237	11,18	2,01				
	Diğer	63	11,41	2,15				
	Toplam	431	11,05	2,26				
Geleneksellik	Genel Lise	131	33,85	5,05	2, 428	,49	,953	-
	Anadolu Lisesi	237	33,71	4,40				
	Diğer	63	33,86	5,07				
	Toplam	431	33,77	4,70				
Uyarılımlım	Genel Lise	131	15,60	3,69	2, 428	,82	,442	-
	Anadolu Lisesi	237	15,25	3,80				
	Diğer	63	15,86	3,72				
	Toplam	431	15,44	3,76				
Uyma	Genel Lise	131	24,56	3,29	2, 428	4,96	,007	2-3
	Anadolu Lisesi	237	23,97	2,96				
	Diğer	63	25,25	2,87				
	Toplam	431	24,34	3,08				
Özyönelim	Genel Lise	131	36,91	5,09	2, 428	2,77	,064	-
	Anadolu Lisesi	237	36,51	4,14				
	Diğer	63	37,96	3,19				
	Toplam	431	36,85	4,36				
Güvenlik	Genel Lise	131	43,64	5,61	2, 428	3,36	,036	1-3
	Anadolu Lisesi	237	43,88	3,84				
	Diğer	63	45,32	3,36				
	Toplam	431	44,02	4,42				

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin mezun olduğu okula göre değer eğilimlerinin evrenselcilik, başarı, hazcılık, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinden elde edilen puanlara göre ortalamalarının .05 düzeyinde anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Hazcılık alt ölçeğinde anlamlı farklılık çıkmasına rağmen post hoc testi sonuçlarına göre alt kategorilerde anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Ortalamalar incelendiğinde, genel lise mezunu öğrencilerin ($\bar{X}$ = 55,41) evrenselcilik eğilimlerinin, diğer okullardan mezun öğrencilerin evrenselcilik eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 57,79); anadolu lisesi mezunu öğrencilerin ise ($\bar{X}$ = 54,89) evrenselcilik eğilimlerinin, diğer okullardan mezun öğrencilerin evrenselcilik eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 57,79) daha düşük olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=5,08$, $p<.01$. Ortalamalar incelendiğinde, genel lise mezunu öğrencilerin ($\bar{X}$ = 30,26) başarı eğilimlerinin, anadolu lisesi mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 29,13); diğer okul mezunu öğrencilerin ise ($\bar{X}$ = 30,63) başarı eğilimlerinin, anadolu lisesi mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 29,13) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=5,19$, $p<.01$. Ortalamalar incelendiğinde, diğer okul mezunu öğrencilerin ise ($\bar{X}$ = 25,25) uyma eğilimlerinin, anadolu lisesi mezunu öğrencilerin uyma eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 23,97) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=4,96$, $p<.01$. Ortalamalar incelendiğinde, diğer okul mezunu öğrencilerin ise ($\bar{X}$ = 45,32) güvenlik eğilimlerinin, genel lisesi mezunu öğrencilerin güvenlik eğilimlerinden ($\bar{X}$ = 43,64) daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(2, 428)=3,36$, $p<.05$.

Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve yaşanan yer değişkenlerinin değer eğilimleri ölçeğine ait her bir alt ölçek üzerindeki etkisi MANOVA ile incelenmiştir. Bu inceleme sırasında, öncelikle Wilk's Lambda değerleri belirlenerek her bir bağımsız değişkenin (anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve yaşanan yer) değer eğilimleri ölçeğine ait her bir alt ölçek üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha sonra bağımsız değişkenlerin ortak etkileri incelenmiştir. Wilk's Lambda değerleri Tablo 5'te; ortak etkilere ait bulgular Tablo 6, 7, 8 ve 9'da belirtilmiştir.

Tablo 5: Çeşitli Değişkenlerin Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Üzerindeki Etkisi

	Wilk's Lambda	F	p
Anne eğitim durumu	,977	1,01	,438
Baba eğitim durumu	,968	1,37	,192
Yaşanılan yer	,977	1,01	,439

Tablo 5 incelendiğinde, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve yaşanan yer değişkenlerinin 10 alt ölçek üzerinde anlamlı bir temel etkisinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 6: Anne Eğitim Durumu ve Baba Eğitim Durumunun Birlikte Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Üzerindeki Etkisi

Alt Ölçekler	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güç	17,50	1	17,50	0,71	0,399
Evrenselcilik	56,32	1	56,32	1,34	0,248
Başarı	18,48	1	18,48	1,09	0,297
İyilikseverlik	57,55	1	57,55	1,86	0,173
Hazcılık	0,35	1	0,35	0,07	0,794
Geleneksellik	2,04	1	2,04	0,09	0,760
Uyarılım	6,50	1	6,50	0,46	0,498
Uyma	9,56	1	9,56	1,01	0,315
Özyönelim	38,54	1	38,54	2,07	0,151
Güvenlik	2,32	1	2,32	0,12	0,731

Tablo 6 incelendiğinde, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumunun, öğrencilerin değer eğilimlerine ait her bir alt ölçek üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Diğer bir deyişle anne eğitim durumu ile baba eğitim durumunun birlikte değişimi öğrencilerin değer eğilimlerini anlamlı düzeyde etkilememektedir.

Tablo 7: Baba Eğitim Durumu ve Yaşanılan Yer Birlikte Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Üzerindeki Etkisi

Alt Ölçekler	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güç	13,28	1	13,28	0,54	0,462
Evrenselcilik	94,72	1	94,72	2,25	0,134
Başarı	39,71	1	39,71	2,35	0,126
İyilikseverlik	150,59	1	150,59	4,88	0,028
Hazcılık	0,46	1	0,46	0,09	0,765
Geleneksellik	0,00	1	0,00	0,00	0,990

Uyarılım	15,16	1	15,16	1,07	0,301
Uyma	34,09	1	34,09	3,61	0,058
Özyönelim	106,39	1	106,39	5,71	0,017
Güvenlik	18,07	1	18,07	0,92	0,338

Tablo 7 incelendiğinde, baba eğitim durumu ve yaşanan yer, öğrencilerin değer eğilimlerine ait iyilikseverlik ve özyönelim alt ölçekleri üzerindeki ortak etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle baba eğitim durumu ile yaşanan yerin birlikte değişimi öğrencilerin iyilikseverlik ve özyönelim eğilimlerini anlamlı düzeyde etkilemektedir. Bu etkinin hangi kategorilerde gerçekleştiğinin belirlenmesi amacıyla Tek Yönlü ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucunda yalnızca iyilikseverlik alt ölçeğinde, baba eğitim durumunun üniversite – lisans üstü olması, okur yazar değil – ilkokul olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir, $F(3, 427)=2,68$, $p<.05$. Diğer kategorilerde anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Bu durum tek tek etkili olmayan bağımsız değişkenlerin birlikte değişimleri ile anlamlılık yarattığını ortaya koymaktadır.

Tablo 8: Anne Eğitim Durumu ve Yaşanılan Yer Birlikte Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Üzerindeki Etkisi

Alt Ölçekler	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güç	8,12	1	8,12	0,33	0,565
Evrenselcilik	156,59	1	156,59	3,73	0,054
Başarı	34,15	1	34,15	2,02	0,156
İyilikseverlik	135,55	1	135,55	4,39	0,037
Hazcılık	3,37	1	3,37	0,66	0,415
Geleneksellik	0,39	1	0,39	0,02	0,894
Uyarılım	16,08	1	16,08	1,14	0,287
Uyma	10,64	1	10,64	1,13	0,289
Özyönelim	42,99	1	42,99	2,31	0,13
Güvenlik	11,28	1	11,28	0,57	0,449

Tablo 8 incelendiğinde, anne eğitim durumu ve yaşanan yer, öğrencilerin değer eğilimlerine ait iyilikseverlik alt ölçeği üzerindeki ortak etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle anne eğitim durumu ile yaşanan yerin birlikte değişimi öğrencilerin iyilikseverlik eğilimlerini anlamlı düzeyde etkilemektedir.

Tablo 9: Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu ve Yaşanılan Yer Birlikte Öğrencilerin Değer Eğilimleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Üzerindeki Etkisi

Alt Ölçekler	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güç	9,09	1	9,09	0,37	0,543
Evrenselcilik	142,39	1	142,39	3,39	0,066
Başarı	29,87	1	29,87	1,77	0,185
İyilikseverlik	176,72	1	176,72	5,72	0,017
Hazcılık	0,00	1	0,00	0,00	0,981
Geleneksellik	7,19	1	7,19	0,33	0,565
Uyarılım	20,88	1	20,88	1,48	0,225
Uyma	25,45	1	25,45	2,69	0,102
Özyönelim	53,60	1	53,60	2,88	0,091
Güvenlik	10,49	1	10,49	0,53	0,466

Tablo 9 incelendiğinde, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve yaşanan yer, öğrencilerin değer eğilimlerine ait iyilikseverlik alt ölçeği üzerindeki ortak etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ile yaşanan yerin birlikte değişimi öğrencilerin iyilikseverlik eğilimlerini anlamlı düzeyde etkilemektedir.

Öğrencilerin 56 değer arasındaki en düşük ve en yüksek değerleri aritmetik ortalama ve sapmalarla incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 10'da belirtilmiştir.

Tablo 10: Öğrencilerin En Yüksek ve En Düşük Değer Eğilimleri

En Düşük 10 Değer			En Yüksek 10 Değer		
Değerler	$\bar{x}$	S.S	Değerler	$\bar{x}$	S.S
Bana düşen hayatı kabullenmek	3,91	1,93	Anlamli bir hayat	6,52	0,91
Zengin olmak	4,51	1,54	İç uyum	6,53	0,98
İnsanlar tarafından benimsenmek	4,82	1,60	Kendine saygısı olmak	6,54	0,88
Otorite sahibi olmak	4,89	1,65	Ulusal güvenlik	6,57	1,01
Zevk	4,97	1,44	Gerçek arkadaşlık	6,58	0,85
Değişken bir hayat	5,01	1,67	Dünyevi işlerden el ayak çekmek	6,58	0,85
Heyecanlı bir yaşantı	5,11	1,49	Sağlıklı olmak	6,61	0,86
Hırslı olmak	5,16	1,58	Ana-baba ve yaşlılara değer vermek	6,66	0,78
Bağlılık	5,23	1,53	Dürüst olmak	6,67	0,76
Cesur olmak	5,32	1,54	Aile güvenliği	6,77	0,68

Tablo 10 incelendiğinde, “bana düşen hayatı kabullenmek” ($\bar{X} = 3,91$), “zengin olmak” ($\bar{X} = 4,51$) ve “insanlar tarafından benimsenmek” ($\bar{X} = 4,82$) değerlerinin en düşük ortalamaya sahip değerler arasında olduğu; “ana baba ve yaşlılara değer vermek” ($\bar{X} = 6,66$), “dürüst olmak” ($\bar{X} = 6,67$) ve “aile güvenliği” ($\bar{X} = 6,77$) değerlerinin ise en yüksek ortalamaya sahip değerler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 11: Öğrencilerin kendi ifadelerine göre ilk beş tercihlerindeki değer eğilimleri

Kategoriler – Değer ifadeleri	Cinsiyet	1.Sıra	2.Sıra	3.Sıra	4.Sıra	5.Sıra
	N=432 Kız=326 Erkek=106					
Eşitlik-adalet N=376	Kız N=290	60	59	64	52	55
	Erkek N=86	20	21	17	18	10
Sevgi N=323	Kız N=256	66	68	46	41	35
	Erkek N=67	14	15	15	17	6
Saygı N=216	Kız N=179	40	48	36	43	12
	Erkek N=37	7	10	6	9	5
Dürüstlük N=158	Kız N=122	46	24	21	22	9
	Erkek N=36	22	5	6	2	1
Ahlaki ve dini değerler N=124	Kız N=92	23	15	19	23	12
	Erkek N=32	7	7	6	3	9
Cesaret N=112	Kız N=74	6	10	15	21	22
	Erkek N=38	-	6	8	11	13
Saygınlık, erdem	Kız	15	9	11	22	22

N=110	N=79					
	Erkek	8	5	4	4	10
	N=31					
Güven N=82	Kız	28	13	11	6	14
	N=72					
	Erkek	1	-	4	1	2
	N=10					
Kişisel özellikler (kararlılık, mantıklılık, empati vs.) N=76	Kız	10	10	12	6	14
	N=52					
	Erkek	4	4	4	5	7
	N=24					
Hoşgörü N=75	Kız	2	7	16	12	16
	N=53					
	Erkek	3	5	3	7	4
	N=22					
Başarı, çalışma N=42	Kız	3	3	5	9	8
	N=28					
	Erkek	5	3	2	-	4
	N=14					
Sadakat N=39	Kız	7	11	6	4	4
	N=32					
	Erkek	-	4	1	1	1
	N=7					
Özgürlük N=38	Kız	6	7	4	8	3
	N=28					
	Erkek	3	1	2	-	4
	N=10					
Huzur N=27	Kız	5	1	6	10	3
	N=25					
	Erkek	-	-	-	2	-

	N=2					
Aile N=24	Kız N=22	5	10	2	1	4
	Erkek N=2	-	-	2	-	-
Kurallara bağlılık- sorumluluk N=20	Kız N=16	-	1	4	4	7
	Erkek N=4	1	-	2	1	-
Vatanseverlik, değerler N=18	Kız N=5	-	1	1	1	2
	Erkek N=13	2	4	3	2	2
Tercih edilen diğer değerler: Mutluluk (16), özgüven (11), para (10), sağlık (10), arkadaşlık (8), kendini gerçekleştirme (7).						

Öğrencilerin değerlerini ortaya koymaya yönelik sorulan açık uçlu sorunun cevabı tablo şeklinde düzenlendiğinde, öğrenciler sırasıyla; eşitlik (376), sevgi (323), saygı (216), dürüstlük (158), ahlaki ve dinî değerler (124), cesaret (112), saygınlık-erdem (110), güven (82), kişisel özellikler (76), hoşgörü (75), başarı-çalışma (42), sadakat (39), özgürlük (38), huzur (27), aile (24), kurallara bağlılık-sorumluluk (20), vatanseverlik-millî değerler (18)'i tercih ettikleri görülür.

Yorumlar

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre değer eğilimlerinin, iyilikseverlik, uyarılım, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinde farklılaştığı, erkek öğrencilerin uyarılım eğilimlerinin kız öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin iyilikseverlik, uyma ve güvenlik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Güvenlik değeri Başçıftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç'un (2011) çalışmalarında erkeklerde daha yüksek bulunmakla birlikte diğer bulgular çalışmayı desteklemektedir. Güvenlik değeri Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı'nın (2008) yaptıkları çalışmada bu çalışmada olduğu gibi kız öğrencilerin lehine yüksek çıkmıştır. Cinsiyete ilişkin bulgular

Bacanlı (2002) ve Aydın'ın (2005) çalışmalarıyla benzerlik göstermemektedir. İyilikseverlik, uyma ve güvenlik değerlerinin kız öğrencilerde daha yüksek olması Dilmaç, Deniz ve Deniz'in (2009) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Özkul (2007) ise cinsiyetin yaşam değerleri üzerinde etkisinin olmadığını ifade etmektedir. Cinsiyete ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, toplumun cinsiyet rollerinden beklediği davranış eğilimlerinden yansımalar olduğu görülür. Kız öğrencilerin iyilikseverlik, güvenlik ve uyma değerlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olması zaten toplum tarafından kadınlardan beklenen değer eğilimleri olduğu söylenebilir. Ancak araştırmalar sosyokültürel değişikliklerden dolayı Türk kadınının bakış açısı ve rolünde değişiklikler olduğunu ifade etmektedir. Cinsiyetler arasında farklılıktan ziyade benzerliklerin ağırlıklı olması (Karakitapoğlu Aygün ve İmamoğlu, 2002) bu süreçlerin bir yansıması olarak ifade edilebilir.

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ve değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, güç, hazcılık ve uyarılım alt ölçeklerinden elde edilen puanların farklılaştığı, 2. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 4. sınıf öğrencilerinin hazcılık eğilimlerinin 2. sınıf öğrencilerin hazcılık eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 1., 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin uyarılım eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı'nın (2008) 2.sınıf öğrencilerinin güç eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulgusuyla örtüşmekte, Dilmaç, Deniz ve Deniz'in (2009) çalışmalarıyla örtüşmemektedir. Neil H. Penny'in (2011) çalışmasında ise üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyleri arttıkça öğrencilerin gelenek ötesi ahlak düşüncelerinin arttığı, gelenek öncesi ahlak düşüncelerinin ise azaldığı belirtilmiştir.

İnsanların içinde buldukları sosyoekonomik pozisyon tercihleri ve eğilimleri düzenleyen bir sistem ve davranış modeli içerir. İnsanlar diğer insanlardan kendi sınıflarının yaşam stili tercihleri ve bu modellere göre ayrılırlar. Her sınıf ve grup farklı bakış açısına, tutum ve değerlere sahiptir. İnsanlar farklı gruplara aittir ve çeşitli sosyal sınıflar sınıf kültürü üretir ve gruba ait çeşitli değerleri kişiye sunar. Bundan dolayı insanlar sosyoekonomik pozisyonlarına göre yeme, içme, gazete okuma, politik inançlar ve geleneksel ya da modern değerlere bağlılık gibi bazı tarzlara sahiptirler (Abedini, 2011: 1162). Öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre değer eğilimleri incelendiğinde, evrenselcilik ve geleneksellik alt ölçeklerinde farklılık olduğu; alt sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin evrenselcilik ve geleneksellik eğilimlerinin orta sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin evrenselcilik ve gelenekselcilik eğilimlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Evrensellik eğiliminin alt sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerde görülmesi Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı'nın (2008) çalışmasıyla

benzerlik göstermekte, geleneksellik bulgusu ile benzerlik göstermemektedir. Alt sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere oranla, kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere daha fazla saygı ve bağlılıkları olduğu, hem de anlayışlı ve hoşgörülü olmak gibi evrensel değerleri daha fazla içselleştirdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumunun türüne göre değer eğilimleri incelendiğinde, genel lise ve Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin evrenselcilik eğilimleri diğer okul mezunu öğrencilerin evrenselcilik eğilimlerinden daha düşük, genel lise ve diğer okul mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinin Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Uyma eğilimi açısından bakıldığında, diğer okul mezunu öğrencilerin uyma eğilimlerinin Anadolu lisesi mezunu öğrencilerinin uyma eğilimlerinden daha yüksek olduğu, güvenlik eğiliminde ise, diğer okul mezunu öğrencilerin güvenlik eğilimlerinin genel lise mezunu öğrencilerin güvenlik eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özkul (2007) ise, üniversite öğrencilerinin mezun oldukları ortaöğretim kurumunun değerleri üzerinde etkili olmadığını ifade etmektedir. Bulgular değerlendirildiğinde, genel lise ve Anadolu lisesi mezunu dışındaki (ağırlıklı olarak meslek liseleri, açık liseler) okullardan gelen öğrencilerin açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak ve iç uyum gibi değerleri daha fazla önemsedikleri söylenebilir.

Anne-babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin değer eğilimleri incelendiğinde, iyilikseverlik alt ölçeği dışındaki değer eğilimlerinde bir farklılık olmadığı, iyilikseverlik değer eğiliminde ise, anne baba eğitim durumunun üniversite ve lisansüstü olanların, okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgudan hareketle anne-babanın eğitim durumu yükseldikçe çocuklarında yardımsever, dürüst, bağışlayıcı ve sadık olma eğilimlerinin yükseldiği söylenebilir. Bu bulguyu doğrulayan araştırma sonucuna rastlanmamıştır.

Öğrencilerin 56 değer arasındaki en fazla ve en az tercih ettikleri 10 değere bakıldığında, en fazla tercih edilen 10 değer; anlamlı bir hayat, iç uyum, kendine saygısı olma, ulusal güvenlik, gerçek arkadaşlık, dünyevi işlerden el ayak çekmek, sağlıklı olmak, ana-baba ve yaşlılara değer vermek, dürüst olmak ve aile güvenliği'dir. İç uyum ve aile güvenliği değerleri sıralaması Aydın'ın (2005) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Güvenlik değeri Yıldız, Taşkiran ve Çiçek'in (2011) çalışmalarında da en fazla tercih edilen değerler arasındadır. Alınacak ve Yılmaz (2008), en fazla iyilikseverlik ve evrenselcilik değerlerinin tercih edildiğini ifade etmektedirler. En az tercih edilen 10 değer ise sırasıyla; bana düşen hayatı kabullenmek, zengin olmak, insanlar tarafından benimsenmek, otorite sahibi olmak, zevk,

değişken bir hayat, heyecanlı bir hayat, hırslı olmak, bağlılık, cesur olmak'tır. En az tercih edilen zevk, heyecanlı bir hayat, hırslı olmak ve bağlılık değerleri Aydın'ın (2005) çalışmasında da benzer sıralamada ifade edilmiştir. En yüksek değerler arasındaki ulusal güvenlik, aileye değer vermek, sağlıklı olmak, gerçek arkadaşlık olması Aktepe ve Yel'in (2009) çalışmalarıyla benzer olmakla birlikte dünya işlerinden el ayak çekme onların çalışmasında en az tercih edilen değerler arasındadır. Diğer en az tercih edilen değerlerden bana düşen hayatı kabullenmek, zengin olmak, otorite sahibi olmak, hırslı olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak, bağlı olmak ve zevk değerleri Aktepe ve Yel'in (2009) çalışmalarında da benzer sıralamadır. En fazla tercih edilen değerlerden iç huzur, anlamlı bir yaşam değerleri, en az tercih edilen değerlerden otorite sahibi olmak, zengin olmak, güç sahibi olmak, heyecanlı bir yaşam ve zevk değerleri Bacanlı'nın (2002) çalışmasında da benzer sıralamada ifade edilmiştir. Aygün ve İmamoğlu (2002) ise üniversite öğrencilerinin en fazla tercih ettikleri 5 değer olarak; bireyselliğin artması, geleneksel dindarlık, evrensellik, iyilikseverlik ve kuralcı örüntülemeyi ifade etmiştir.

Öğrenciler değerlerini kendileri ifade ettiklerinde sırasıyla: adalet-eşitlik, sevgi, saygı, dürüstlük, ahlaki ve dinî değerler, cesaret, saygınlık-erdem, güven, kişisel özellikler, hoşgörü, başarı-çalışma, sadakat, özgürlük, huzur, aile, kurallara bağlılık-sorumluluk, vatanseverlik-millî değerleri tercih etmişlerdir. En çok tercih edilen değerlerin adalet, dürüstlük ve eşitlik olması Aktepe ve Yel (2009)'in çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Erkek öğrencilerin dindarlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulgusu Bacanlı'nın (2002) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Özkul'un (2007) çalışmasında da eşitlik en çok tercih edilen değerler arasında yer almaktadır. Öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde hayatlarına yön veren değerlerin sınırlı olduğu söylenebilir. Öğretmen olacak kişilerden hiçbirisinin eğitim, kitap, bilgi değerlerini tercih etmemiş olmaları da düşündürücü bir sonuç olarak nitelendirilebilir.

Öğrencilerin önce bireysel, sonra toplumsal değerlere önem verdikleri bulgusu Bacanlı'nın (2002) çalışmasıyla örtüşmektedir. Cinsiyetler arasında değerler açısından ciddi farklılıkların görülmemesi Özkul'un (2007) çalışmasıyla örtüşmektedir.

Değerlerin oluşumunun öğrenme süreciyle birlikte gerçekleştiği göz önüne alındığında, öğrencilerin üniversite eğitiminden önceki okul ve aile süreçlerinde değerleri kazanarak gelmeleri beklenir. Uçar (2009) bu doğrultuda öğretmenlerin değerlerle ilgili öğrenci kazanımlarını yetersiz bulduklarını, programlarda daha çok yer verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Hayata bakış açısını ve amaçları belirleyen değerlerin öğrencilerin yaşantılarının pek çok süreçlerinde etkili olduğu görülmektedir. Yılmaz ve Dilmaç (2011), insani değerler düzeyi arttıkça iş doyumunun arttığını, Alnıaçık ve Yılmaz (2008), evrenselcilik ve iyilikseverlik değer

tipine verilen önemle çevreye duyarlı olma arasında pozitif korelasyon olduğunu, Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı (2009), öğrenme stilleri ile değerler arasında ilişki olduğunu, Yılmaz, Taşkiran ve Çiçek (2011), bireysel değerler arttıkça girişimcilik eğiliminin de arttığını belirtmektedirler.

İnsanların hayatında böylesine etkin rol oynayan değerlerin bazılarında araştırma bulgularına göre yetersizlikler olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- ABEDINI, S. (2011). Sociological Analysis of Economic and Cultural Capital Role in Tendency to Social Values Among the Students of Islamic Azad University, Khalkhal Branch. *Indian Journal of Science and Technology*, 4(9), 1162-1167.
- AKALIN, Ş. H. vd. (2005). *Türkçe Sözlük* No: 549. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKBABA, S. (2004). *Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Pegem.
- AKBABA ALTUN, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- AKTEPE, V. ve YEL, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- ALAVI, H. R. RAHIMIPOOR, T. (2010). Correlation of Manager's Value Systems and Student's Moral Development in High School and Pre University Centers. *Educational Management Administration & Leadership*, 38(4), 423-442.
- ALNIAÇIK, Ü. ve YILMAZ, C. (2008). Değer Yargıları ve Tüketimde Çevreci Eğilimler. *13. Ulusal Pazarlama Kongresi*, Çukurova Üniversitesi, 359-372
- AYDIN, A. (2005). *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşileri ile İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYDIN, M. Z. (2006). *Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- AYGÜN, Z. K. ve İMAMOĞLU, E. O. (2002). Value Domains of Turkish Adults and University Students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- BACANLI, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BAŞÇİFTÇİ, F., GÜLEÇ, N., AKDOĞAN, T. ve KOÇ, Z. (2011). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri ile Epistemolojik İnançlarının İncelenmesi. 2.

- International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 April, Antalya Turkey, 629-638.
- BILSKY, W. ve SCHWARTZ, S. (1994). Values and Personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181.
- BOLAY, S. H. (2007). Aşkın Değerler Buhranı. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (26-28 Kasım 2004) *Kitabı*, 55-69, İstanbul: Dem Yayıncılık.
- CEVİZCİ, A. (1996). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayıncılık.
- DİLMAÇ, B., DENİZ, M. ve DENİZ, M. E. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Özanlayışları ile Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- DİLMAÇ, B., ERTEKİN, E. ve YAZICI E. (2009). Değer Tercihleri ile Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- DİLMAÇ, B., BOZGEYİKLİ, H. ve ÇIKILI, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- DÖNMEZER, S. (1984). *Sosyoloji*. Ankara: Savaş Yayınları.
- FROUZANFAR, M. H., MEIMAR, S. and TAGIPOUR, F. (2012). The Role of Reference Groups on Student's Cultural Values. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, January Vol. 3, No. 9, 183-193.
- GÜNGÖR, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayıncılık.
- KARAKİTAPOĞLU AYGÜN, Z. ve İMAMOLU, O. E. (2002). Value Domains of Turkish Adults and University Students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- KORKMAZ DEVRANİ, T. (2010). Kişisel Değerlerin Kuramsal Yapısı ve Pazarlamadaki Uygulamaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1), 49-70.
- KÖKNEL, Ö. (2007) *Çatışan Değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- KUŞDİL, M.E. ve KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- MYRY, L. (2008) The Diversity of Value Meanings Among University Students. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52(6), 549-564.

- MONTAGU, A. (2005). *Çocuklarınıza Ahlaki Değerleri Nasıl Kazandırabilirsiniz?* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- NEİL H. Penny, D. Y. (2011). Assessing Students' Moral Reasoning of a Values - Based Education. *Psychology Research*, 1(6), 385-391.
- ÖZBAY, M. ve KARAKUŞ TAYŞI, E. (2011). Dedekorkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 20-31.
- ÖZKUL, A. S. (2007). *Yaşam ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler, S.D.Ü. Öğrencileri Üzerine bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SARICI BULUT, S. (2009). İyilik Yapma Değerinin Öğrencilerin Bilişsel Dünyalarına Yerleştirilmesi. *I. Ulusal İyilik Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Elazığ, 104-114.
- SCHWARTZ, S. (1996). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- SCHWARTZ, S. (1992). The Psychology of Values. *The Ontario Symposium*, 8, 119-144.
- UÇAR, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULAŞ, S. vd. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- UYSAL, V. (2004). Yetişkinlerde Dindarlık Değerleri: Dinî Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, (26-28 Kasım), İstanbul, 215-239.
- YILMAZ, E. ve DİLMAÇ, B. (2011). An Investigation of Teachers Values and Job Satisfaction. *Elementary Education Online*, 10(1), 302-310
- YILMAZ, S., TAŞKIRAN, E. ve ÇİÇEK, M. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bireysel Değerleri ile Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Kafkas Üniversitesi'nde bir Araştırma. *10. Ulusal İşletmecilik Kongresi*, 5-7 Mayıs, İzmir, 48-54.